

Krystyna Krzyżanowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Turystyka uzdrowiskowa i jej postrzeganie przez kuracjuszy

Streszczenie. Celem pracy było ukazanie powodów wyjazdów turystów do uzdrowisk, a także zaprezentowanie ich oceny poziomu świadczonych usług i efektów leczenia sanatoryjnego. W badaniach empirycznych posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety oraz analizą literatury przedmiotu. Badania przeprowadzono w 2016 r. i objęto nimi 114 osób, które co najmniej raz w życiu wyjechały do uzdrowiska i korzystały z zabiegów leczniczych. Głównym celem wyjazdu do uzdrowiska była poprawa stanu zdrowia, leczenie różnego rodzaju schorzeń i wypoczynek. Ankietowani najwyżej ocenili zakres i jakość zabiegów rehabilitacyjnych oferowanych w sanatoriach oraz profesjonalizm personelu w nich zatrudnionego, natomiast najniżej poziom usług dodatkowych oferowanych podczas pobytu i standard zakwaterowania.

Słowa kluczowe: turystyka, turystyka uzdrowiskowa, sanatorium

Wstęp

Istnieje wiele definicji pojęcia turystyka, natomiast najbardziej znaną jest definicja Światowej Organizacji Turystyki, która brzmi następująco: *turystyka to ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych nie dłużej niż rok bez przerwy poza swoim dziennym otoczeniem*¹. Z kolei według Brytyjskiego Towarzystwa Turystycznego *turystyka obejmuje wszystkie czynności związane z czasowym krótkotrwałym przemieszczaniem się osób do miejsc docelowych poza miejscami, gdzie normalnie mieszkają i pracują, a także pobytem w tych miejscach*². Jest to zjawisko wieloaspektowe i z tego powodu klasyfikacja turystyki jest dość złożona zarówno z perspektywy naukowego, jak i praktycznego punktu widzenia. Głównym wyznacznikiem podziału turystyki jest cel podróży. Istnieje wiele rodzajów turystyki, ale do najbardziej popularnych należy turystyka wypoczynkowa, kulturowa, sportowa, biznesowa, religijna i zdrowotna³.

W dzisiejszych czasach coraz większe znaczenie ma turystyka uzdrowiskowa, która jest jedną z form turystyki zdrowotnej. Zmęczenie, osłabienie czy stres to częste stany, które towarzyszą nam w codziennym życiu. Zmagają się z nimi nie tylko osoby

¹ W.W. Gaworecki: Turystyka. PWE, Warszawa 2010, s. 18.

² V.T.C. Middleton: Marketing w turystyce. PAPT, Warszawa 1996, s. 8–9.

³ A. Balińska, A. Sieczko, J. Zawadka: Turystyka. Wybrane zagadnienia. Wydaw. Difin SA, Warszawa 2014, s. 29.

dorośle, ale także osoby młode. Powodów może być wiele. Każdy z nas stara się im zapobiec, stosując różnego rodzaju zabiegi lecznicze czy rehabilitacyjne. Coraz częściej są to wyjazdy do miejscowości uzdrowiskowych, a konkretnie do uzdrowiska w celu poprawy swojego stanu zdrowia. Dawniej wyjazd do sanatorium wiązał się z wysokimi kosztami, dlatego też nie każdy mógł pozwolić sobie na taki luksus. W obecnych czasach jest to zdecydowanie łatwiejsze. Wiele osób decyduje się na turystykę uzdrowiskową⁴. Spróbujmy odpowiedzieć na pytanie, co kryje się pod pojęciem *turystyka uzdrowiskowa*? Turystyka uzdrowiskowa jest to zamierzony wyjazd na krótki bądź długi okres do miejscowości nazwanej uzdrowiskiem, czyli takiej, która spełnia określone wymagania. Głównym celem tej formy turystyki jest cel zdrowotny, a więc polepszenie stanu zdrowia, odzyskanie sił witalnych czy poprawienie swojego samopoczucia.

Istnieje wiele definicji turystyki uzdrowiskowej. Zgodnie z definicją sformułowaną przez J. Wolskiego *turystyka uzdrowiskowa to świadome i dobrowolne udanie się na pewien okres poza miejsce zamieszkania, w czasie wolnym od pracy w celu regeneracji ustroju dzięki aktywnemu wypoczynkowi fizycznemu i psychicznemu*⁵. Z kolei S. Jojczyk *turystykę uzdrowiskową postrzega jako formę turystyki, której celem jest troska o zachowanie zdrowia nie tylko ludzi wieku trzeciego, ale również ludzi młodych i aktywnych zawodowo, poprzez stosowanie zabiegów profilaktycznych oraz procedur medycznych i rehabilitacji służących do odzyskania utraconego zdrowia w drodze leczenia uzdrowiskowego*⁶. M. Januszewska za turystykę uzdrowiskową uznaje *wyjazdy związane z kuracją sanatoryjną, rehabilitacyjną i leczeniem uzdrowiskowym, powiązane z zabiegami przyrodolecznicznymi, świadczonymi na podstawie konsultacji lekarza uzdrowiskowego*⁷. Dość ciekawą koncepcję proponuje D. Dryglas, która uważa, że *turystyka uzdrowiskowa (uzdrowiskowy produkt turystyczny) powstaje przez połączenie trzech funkcji, jakimi są: lecznicza, wypoczynkowa i profilaktyczna*⁸. Funkcja uzdrowiskowa obejmuje w szczególności leczenie uzdrowiskowe. Funkcja wypoczynkowa dotyczy przede wszystkim regeneracji sił psychicznych i fizycznych, w głównej mierze sprawia przyjemność. Funkcja profilaktyczna skupia się głównie na leczeniu i zapobieganiu chorobom. Turystyka uzdrowiskowa określana jest również mianem turystyki kuracyjnej, ponieważ każdego dnia pacjenci korzystają z zabiegów, których podstawą są naturalne bogactwa oferowane przez miejscowe środowisko, a atutem każdej miejscowości jest zazwyczaj panujący tam klimat lokalny⁹.

⁴ Por. I. Sikorska-Wolak, K. Michalski: Produkt turystyczny wybranych uzdrowisk sudeckich i jego ocena, [w:] Produkty marketingowe w rozwoju lokalnym i regionalnym. Red. naukowa M. Adamowicz. Wydaw. SGGW, Warszawa 2007, s. 159.

⁵ J. Wolski: Wypoczynek i turystyka w uzdrowiskach. Wydaw. AWF w Poznaniu, Poznań 1978, s. 9.

⁶ S. Jojczyk: Etyka turystyki uzdrowiskowej, [w:] Turystyka zdrowotna i uzdrowiskowa. Red. naukowa M. Boruszewska. Wydaw. WSTiH, Gdańsk 2011, s. 249.

⁷ M. Januszewska: Znaczenie produktu uzdrowiskowego w rozwoju turystyki w Polsce, [w:] Markowe produkty turystyczne. Red. naukowa A. Panasiuk. Wydaw. Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin-Niechorze 2004, s. 219.

⁸ D. Dryglas: Kształtowanie produktu turystycznego uzdrowisk w Polsce. Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, s. 22.

⁹ K. Dąbrowska-Zielińska, E. Wołk-Musiał: Turystyka uzdrowiskowa w Polsce i na świecie – perspektywy rozwoju SPA i Wellness w Polsce. „Inżynieria Ekologiczna”, 2012 nr 30, s. 37.

Należy zauważyć, że w ramach turystyki uzdrowiskowej uzdrowisko może być określone jako spa, z języka łacińskiego *sanus per aquam*, czyli *zdrowie przez wodę*. Idea spa łączy rozmaite sposoby pielęgnacji poprzez odpowiednio dobrane zabiegi, najczęściej oparte na terapiach wodnych i masażach. Programy pielęgnacyjne spa dbają nie tylko o właściwą kondycję całego ciała (nawilżanie, odżywianie i ujędrnianie skóry), ale i umysłu (relaks, odstresowanie, pobudzenie lub spokój)¹⁰.

Turystyka uzdrowiskowa staje się w szybkim tempie wyspecjalizowaną, odrębną formą turystyki zdrowotnej. Jej specyfika polega przede wszystkim na celu i motywie wyjazdu do miejscowości uzdrowiskowej. Do najważniejszych motywów wyjazdów zalicza się m.in. poprawę zdrowia, odzyskanie sił witalnych, polepszenie samopoczucia, czyli ogólnie regenerację całego organizmu¹¹. Wraz ze zmianami stylu naszego życia i rosnącym zapotrzebowaniem na usługi o charakterze prozdrowotnym w większości polskich uzdrowisk można zaobserwować zmiany mające na celu dostosowanie się tych obiektów do potrzeb rynku. Usługi uzdrowiskowe są coraz częściej skutecznie łączone z innymi formami pobytu, co w konsekwencji stanowi jeden z ważnych elementów budowania przewagi konkurencyjnej na rynku turystycznym. Do polskich uzdrowisk chętnie przyjeżdżają kuracjusze zagraniczni, nie tylko z powodu niższych cen, ale przede wszystkim ze względu na wysokie standardy leczenia i obsługi. Turystyka uzdrowiskowa jest popularna wśród osób starszych, natomiast obserwuje się, że coraz częściej w wyjazdach tego typu udział biorą osoby młode, a nawet dzieci.

Cel i metodyka badań

Celem pracy było ukazanie powodów wyjazdów turystów do uzdrowisk, a także zaprezentowanie ich oceny poziomu świadczonych usług i efektów leczenia sanatoryjnego. W badaniach empirycznych posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety oraz analizą literatury przedmiotu. Badania empiryczne przeprowadzone zostały w 2016 r. wśród 114 osób, które co najmniej raz w życiu wyjechały do uzdrowiska i korzystały z zabiegów leczniczych¹².

W badanej grupie dominowały kobiety (61,0%). Były to głównie osoby powyżej 45. roku życia (87,0%), mieszkające w miastach (83,0%). Respondenci byli dobrze wykształceni, gdyż 73,0% z nich legitymowało się wykształceniem średnim lub wyższym, z czego 38,0% – średnim i 35,0% – wyższym. Prawie 3/4 badanych do sanatorium wyjeżdżało jeden raz w roku. Najczęściej pobyt w uzdrowisku trwał trzy tygodnie (54%), najrzadziej jeden tydzień (16,0%). Najchętniej wybieranym miejscem pobytu były tereny nadmorskie (44%) i górskie (39%).

¹⁰ A. Kaczmarska: Uwarunkowania i tendencje zmian rozwoju uzdrowisk w Polsce, [w:] Uzdrowiska i ich znaczenie w gospodarce turystycznej. Red. naukowa A.R. Szromek. Wydaw. Proksenia, Kraków 2010, s. 62.

¹¹ Por. W.W. Gaworecki: Turystyka. PWE, Warszawa 2003, s. 37 i J. Kraś: Istota i znaczenie turystyki uzdrowiskowej w Polsce. [bazhum.muzhp.pl/.../Seminare_Poszukiwania_naukowe-r2011-t29 -s151-162.pdf; dostęp 6.01.2017].

¹² Badania empiryczne przeprowadzone zostały pod kierunkiem autorki przez M. Będkowskiego.

Wyniki badań

W badaniach poszukiwano odpowiedzi na pytanie dotyczące głównego celu wyjazdu do uzdrowiska. Szczegółowe dane przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Cele wyjazdu do uzdrowiska w zależności od płci badanych

Cele wyjazdu do uzdrowiska	Ogółem		Kobiety		Mężczyźni	
	N=114	%	N=70	%	N=44	%
Ogólna poprawa stanu zdrowia	65	57,0	36	51,4	29	65,9
Leczenie różnego rodzaju schorzeń	63	55,3	35	50,0	28	63,6
Wypoczynek	47	41,2	30	42,9	17	38,6
Poprawa stanu fizycznego i psychicznego	32	28,1	24	34,3	8	18,2
Nawiązanie kontaktów towarzyskich	19	16,7	7	10,0	12	27,3

Badany mógł podać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: wyniki badań własnych.

Głównym celem wyjazdu do uzdrowiska była poprawa zdrowia i leczenie różnego rodzaju schorzeń oraz wypoczynek. Poprawa stanu fizycznego i psychicznego ważniejsza była dla kobiet, natomiast możliwość nawiązania kontaktów towarzyskich i budowanie pozytywnych relacji bardziej cenili mężczyźni.

Odpowiedź na pytanie, jakie schorzenia poddano leczeniu podczas pobytu sanatoryjnego zamieszczono w tabeli 2.

Tabela 2. Leczenie głównego schorzenia podczas pobytu w sanatorium według płci

Główne schorzenie	Ogółem		Kobiety		Mężczyźni	
	N=114	%	N=70	%	N=44	%
Choroby reumatologiczne	62	54,4	32	45,7	31	70,5
Choroby ortopedyczno-urazowe	30	26,3	20	28,6	10	22,7
Choroby górnych dróg oddechowych	24	21,1	18	25,7	6	13,6
Choroby kardiologiczne i nadciśnienie	20	17,5	16	22,9	9	20,5
Otyłość	19	16,7	11	15,7	8	18,2
Choroby endokrynologiczne	14	12,3	9	12,9	3	6,8
Choroby układu nerwowego	13	11,4	9	12,9	4	9,1
Cukrzyca	13	11,4	4	5,7	9	20,5
Choroby układu trawienia	12	10,5	9	12,6	3	6,8
Choroby dolnych dróg oddechowych	10	8,8	6	8,6	4	9,1

Badany mógł podać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: wyniki badań własnych.

Głównym schorzeniem, z którego powodu ankietowani znaleźli się w sanatorium, były choroby reumatologiczne, przy czym mężczyźni wskazywali je częściej niż kobiety. Najrzadziej leczeniu poddawane były choroby dolnych dróg oddechowych i układu trawienia.

W terapii uzdrowiskowej stosuje się różne formy energii występujące w środowisku. Należą do nich: prąd elektryczny, światło, pole magnetyczne czy ultradźwięki. Podstawą terapii są wody lecznicze, borowina, gazy lecznicze (dwutlenek węgla, siarkowodór) oraz bodźce klimatyczne. Do podstawowych zabiegów leczniczych zalicza się: gimnastykę, inhalacje, kąpiel gazową, kąpiel solankową, kąpiele w wodach leczniczych, laser, masaż klasyczny, masaż podwodny, ultradźwięki czy zawijanie borowinowe¹³.

W przeprowadzonych badaniach rozpoznano kilkanaście rodzajów zabiegów leczniczych, z których korzystali ankietowani, a ich szczegółowy wykaz zamieszczono w tabeli 3.

Tabela 3. Zabiegi lecznicze, z których korzystali ankietowani podczas pobytu w sanatorium+++

Rodzaj zabiegu leczniczego	Ogółem		Kobiety		Mężczyźni	
	N=114	%	N=70	%	N=44	%
Zabiegi borowinowe	72	63,2	37	52,9	35	79,5
Masaże lecznicze	71	62,3	38	54,3	33	75,0
Kąpiele solankowe	59	51,8	33	47,1	26	59,1
Basen solankowy	48	42,1	24	34,3	24	54,5
Masaż podwodny	46	40,4	24	34,3	22	50,0
Kinezyterapia (ćwiczenia usprawniające)	43	37,7	31	44,3	12	27,3
Kąpiel perełkowa	40	35,1	25	35,7	15	34,1
Laseroterapia	40	35,1	24	34,3	16	36,4
Ultradźwięki	33	28,9	20	28,6	13	29,5
Inhalacje	32	28,1	18	25,7	14	31,8
Krioterapia miejscowa/ogólna	31	27,2	19	27,1	12	27,3
Magnetoterapia	22	19,3	20	28,6	2	4,5
Kąpiel wirowa	21	18,4	13	18,6	8	18,2
Prądy inferencyjne	12	10,5	7	10,0	5	11,4
Bicze szkockie	11	9,6	7	10,0	4	9,1
Kąpiel ozonowa	11	9,6	4	5,7	7	15,9
Krenoterapia (kuracja pitna)	11	9,6	6	8,6	5	11,4

Badany mógł podać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: wyniki badań własnych.

Z zabiegów borowinowych i masaży leczniczych korzystało 2/3 badanych, ponad połowa wskazała na kąpiele solankowe, kolejne istotne miejsce zajęły: basen solankowy, masaż podwodny i kinezyterapia, czyli ćwiczenia usprawniające. Częstotliwość wskazywanych zabiegów korespondowała ściśle ze schorzeniami pacjentów.

Ankietowanych poproszono o opinię dotyczącą dostrzeganych zmian w organizmie po wykonanych zabiegach sanatoryjnych. Szczegółowe dane przedstawiono w tabeli 4.

¹³ J. Kraś: Istota i znaczenie... op. cit., s. 152.

Tabela 4. Zmiany dotyczące stanu zdrowia po wykonanych zabiegach sanatoryjnych według płci badanych

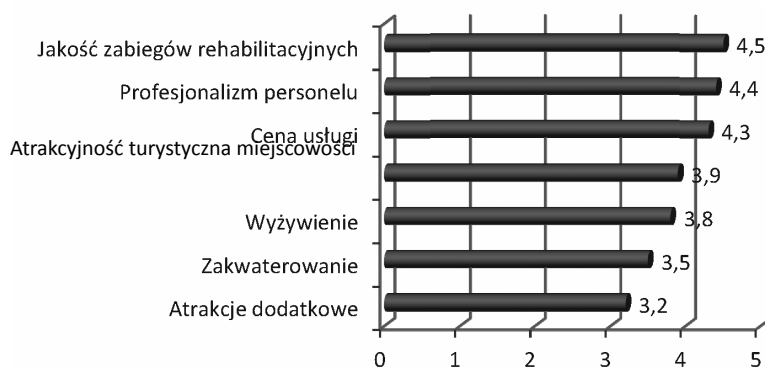
Zmiany po wykonanych zabiegach leczniczych	Ogółem		Kobiety		Mężczyźni	
	N=114	%	N=70	%	N=44	%
Lepsze samopoczucie	85	74,6	47	67,1	38	86,4
Poprawa sprawności i funkcji ruchomych	59	51,8	36	51,4	23	52,3
Poprawa ogólnej kondycji	51	44,7	30	42,9	21	47,7
Uspokojenie i relaks	50	43,8	29	41,4	21	47,7
Łagodzenie bólu	48	42,1	34	48,6	14	31,8
Odprężenie psychiczne	36	31,6	23	32,9	13	29,5
Zmniejszenie stanów zapalnych	25	21,9	15	21,4	10	22,7
Poprawa krążenia	20	17,5	12	17,1	8	18,2
Oczyszczenie organizmu z toksyn	11	9,6	5	7,1	6	13,6
Większa odporność organizmu na choroby	11	9,6	7	10,0	4	9,1

Badany mógł podać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: wyniki badań własnych.

Respondenci za najważniejszy pozytywny efekt pobytu sanatoryjnego uznali przede wszystkim lepsze samopoczucie, na drugim miejscu wskazali poprawę sprawności i funkcji ruchomych, a na trzecim poprawę ogólnej kondycji, uspokojenie i relaks oraz łagodzenie bólu. Tylko co dziesiąty badany dostrzegł większą odporność organizmu na infekcje, a co piąty poprawę krążenia i zmniejszenie stanów zapalnych oraz efekty świadczące o oczyszczeniu organizmu z toksyn.

Respondenci dokonali również oceny usług i elementów im towarzyszących oferowanych w uzdrowiskach. Wyniki analizy przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Ocena usług i elementów im towarzyszących wykorzystywanych przez badanych podczas pobytu w uzdrowiskach

Oceny dokonano w skali od 1 do 5, gdzie: 1 – bardzo niska, 2 – niska, 3 – średnia, 4 – wysoka, 5 – bardzo wysoka.

Źródło: wyniki badań własnych.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że ankietowani najwyżej ocenili zakres i jakość zabiegów rehabilitacyjnych oferowanych w sanatoriach (4,5 punktu) oraz profesjonalizm personelu w nich zatrudnionego (4,4 punktu). Najniżej oceniony został natomiast poziom usług dodatkowych oferowanych podczas pobytu (wieczorki zapoznawcze, dancingi, seanse filmowe czy karaoke) i standard zakwaterowania. W trosce o zadowolenie klientów, należałoby podjąć próbę doskonalenia tych elementów oferty uzdrowiskowej. Jest to ważne wyzwanie zarówno dla podmiotów świadczących te usługi, jak i instytucji oświatowo-kulturalnych czy przedstawicieli samorządów terytorialnych. Do podobnych wniosków doszli także inni autorzy. Potwierdzają to m.in. badania przeprowadzone w 2005 r. przez I. Sikorską-Wolak i K. Michalskiego, z których również wynika, że usługi sanatoryjne i profesjonalizm obsługi były cenione przez turystów bardzo wysoko¹⁴.

Podsumowanie i wnioski

1. Wśród głównych celów wyjazdu do uzdrowiska respondenci wskazali poprawę stanu zdrowia i leczenie różnego rodzaju schorzeń oraz wypoczynek. Poprawa stanu fizycznego i psychicznego ważniejsza była dla kobiet, natomiast możliwość nawiązania kontaktów towarzyskich i budowanie pozytywnych relacji bardziej cenili mężczyźni.

2. Głównym schorzeniem, z którego powodu ankietowani znaleźli się w sanatorium, były choroby reumatologiczne, przy czym mężczyźni wskazywali je częściej niż kobiety. Najrzadziej leczeniu poddawane były choroby dolnych dróg oddechowych i układu trawienia.

3. Za najważniejszy pozytywny efekt pobytu sanatoryjnego respondenci uznali lepsze samopoczucie, na drugim miejscu wskazali poprawę sprawności i funkcji ruchowych, a na trzecim poprawę ogólnej kondycji, uspokojenie i relaks oraz łagodzenie bólu.

4. Z przeprowadzonej analizy wynika, że ankietowani najwyżej ocenili zakres i jakość zabiegów rehabilitacyjnych oferowanych w sanatoriach oraz profesjonalizm personelu w nich zatrudnionego, natomiast najniżej poziom usług dodatkowych oferowanych podczas pobytu i standard zakwaterowania. W trosce o zadowolenie klientów, należałoby podjąć próbę doskonalenia tych elementów oferty uzdrowiskowej. Jest to ważne wyzwanie zarówno dla podmiotów świadczących te usługi, jak i instytucji oświatowo-kulturalnych czy przedstawicieli samorządów terytorialnych.

Literatura

Balińska A., Sieczko A., Zawadka J.: Turystyka. Wybrane zagadnienia. Wydaw. Difin SA, Warszawa 2014.

Dąbrowska-Zielińska K., Wołk-Musiał E.: Turystyka uzdrowiskowa w Polsce i na świecie – perspektywy rozwoju spa i wellness w Polsce. „Inżynieria Ekologiczna” 2012, nr 30.

Dryglas D.: Kształtowanie produktu turystycznego uzdrowisk w Polsce. Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.

¹⁴ I. Sikorska-Wolak, K. Michalski: Produkt turystyczny wybranych uzdrowisk sudeckich i jego ocena, [w:] Produkty marketingowe w rozwoju lokalnym i regionalnym. Red. naukowa M. Adamowicz. Wydaw. SGGW, Warszawa 2005, s. 169.

- Gaworecki W.W.: Turystyka. PWE, Warszawa 2010.
- Januszewska M.: Znaczenie produktu uzdrowiskowego w rozwoju turystyki w Polsce, [w:] Markowe produkty turystyczne. Red. naukowa A. Panasiuk. Wydaw. Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin-Niechorze 2004.
- Jojczyk S.: Etyka turystyki uzdrowiskowej, [w:] Turystyka zdrowotna i uzdrowiskowa. Red. naukowa M. Boruszewska. Wydaw. WSTiH, Gdańsk 2011.
- Kaczmarska A.: Uwarunkowania i tendencje zmian rozwoju uzdrowisk w Polsce, [w:] Uzdrowiska i ich znaczenie w gospodarce turystycznej. Red. naukowa A.R. Szromek. Wydaw. Proksenia, Kraków 2010.
- Kraś J.: Istota i znaczenie turystyki uzdrowiskowej w Polsce. [bazhum.muzhp.pl/.../Seminare_Poszukiwania_naukowe-r2011-t29 -s151-162.pdf; dostęp 6.01.2017].
- Middelton V.T.C.: Marketing w turystyce. PAPT, Warszawa 1996.
- Sikorska-Wolak I., Michalski K.: Produkt turystyczny wybranych uzdrowisk sudeckich i jego ocena, [w:] Produkty marketingowe w rozwoju lokalnym i regionalnym. Red. naukowa M. Adamowicz. Wydaw. SGGW, Warszawa 2007.
- Wolski J.: Wypoczynek i turystyka w uzdrowiskach. Wydaw. AWF w Poznaniu, Poznań 1978.

Spa tourism and its perception by bathers

Summary: The purpose of the study was show the reasons why tourists trips to spas, as well as to present their assessment of the level of services provided and the effects of sanatorium treatment. The empirical research method was used diagnostic survey using survey techniques and analysis of the literature. The study was conducted in 2016. The study involved 114 people who at least once in their lives left for the spa and benefit from the treatments. The main purpose of trip to the spa was the improvement of health, the treatment of various diseases and relaxation. The respondents rated the highest by the range and quality of rehabilitation services in sanatoriums and professional staff. The lowest-rated level of additional services offered during stay and the standard of accommodation.

Key words: tourism, spa tourism, sanatorium